

USAID | **BULGARIA**
FROM THE AMERICAN PEOPLE

БЪЛГАРСКИ АДВОКАТИ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

*София 1000, ул. "Гурко" 49, вх.А, ет.4 ♦ тел./факс. 02/986 66 23; 02/ 980 39 67
e-mail: hrlawyer@blhr.org ♦ web site: www.blhr.org*

ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СЪДЕБНИТЕ РЕШЕНИЯ В ПРАКТИКАТА НА ЕВРОЕЙСКИЯ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Увод

Изпълнението на съдебните решения има фундаментално значение за правата и интересите на гражданите. То е последната фаза на съдебната защита, която получават човешките права и без която всички останали гаранции на справедливия процес - независимо колко ефективни са те, губят смисъла си. Настоящото изследване на практиката на Европейския съд по правата на човека ("Съдът", "ЕСПЧ"), без да претендира за изчерпателност, има за цел да установи мястото, което заема изпълнението на съдебните решения по спорове за граждански права и задължения в системата на Европейската конвенция за правата на човека ("Конвенцията", "ЕКПЧ"), както и изискванията, които Конвенцията поставя в това отношение. То бе провокирано най-вече от важността на проблема за ефективността на принудителното изпълнение в светлината на общото задължение на България по чл. 1 от ЕКПЧ да гарантира на всяко лице под нейна юрисдикция правата и свободите, установени от Конвенцията.

Практиката на Европейския съд във връзка с изпълнението на съдебните решения

В практиката си Европейският съд е разглеждал изпълнението на съдебните решения на националните съдилища от различни аспекти. На първо място, то е една от гаранциите за справедливо гледане на делото. От друга страна, късното изпълнение е в нарушение на изискването за разумна продължителност на производството, тъй като за целите на Конвенцията изпълнението се разглежда като неразделна част от съдебното производство. Също така, неизпълнението или късното изпълнение на едно окончателно съдебно решение може да доведе до нарушения на други права, защитени от Конвенцията, като например правото на собственост по чл. 1 от Протокол № 1 или правото на защита на личния и семейния живот и дома по чл. 8 от Конвенцията.

Изпълнението на съдебните решения на националните съдилища не е посочени изрично сред гаранциите на чл. 6, т. 1. Оплакване за неизпълнение на окончателно съдебно решение, определящо за гражданско право на жалбоподателите, за първи път е

БЪЛГАРСКИ АДВОКАТИ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

София 1000, ул. "Гурко" 49, вх.А, ет.4 ♦ тел./факс. 02/986 66 23; 02/ 980 39 67
e-mail: hrlawyer@blhr.org ♦ web site: www.blhr.org

разгледано от Съда по делото **Хорнсби с/у Гърция**¹ (решение от 19 март 1997 г.). Жалбоподателите г-н и г-жа Хорнсби, граждани на Обединеното кралство, дипломирани учители по английски език, се опитали да открият езикова школа на остров Родос в Гърция, където живеели в релевантния период. След отказ на гръцките власти да им издадат нужното разрешение поради обща забрана за гражданите на други държави-членки на ЕО да откриват езикови школи в Гърция, те сезирали Комисията на Европейския съюз, която от своя страна отнесла случая пред Съда на Европейските общности. В своето решение Съдът на ЕО приел, че въпросната забрана представлява нарушение на Договора за създаване на Европейската общност. Гръцките

административни власти обаче отказали да изпълнят това решение и да издадат нужното разрешително. Пред ЕСПЧ жалбоподателите се позовават на чл. 6, т. 1 от Конвенцията, като твърдят, че неизпълнението на съдебното решение е довело до нарушение на правото има на справедлив процес при определяне на техни граждански права.

Разглеждайки приложимостта на чл. 6, т. 1 към случая ЕСПЧ подчертава, че :

„чл. 6, т. 1 осигурява на всекиго правото всяка претенция, свързана с негови граждански права или задължения, да бъде разгледана от съд и по този начин включва “правото на съд”, един аспект на което е и правото на достъп до съд, а именно правото да се инициира съдебна процедура по въпроси от граждански характер. Това право обаче ще бъде илюзорно, ако вътрешното право на договарящата държава позволява едно окончателно и задължително съдебно решение да остане неизпълнено, в ущърб на едната страна. Немислимо е чл. 6 да опише подробно процедурните гаранции, предоставени на страните, без да обхване и изпълнението на съдебните решения. Тълкуването на чл. 6 като свързан изключително с правото на достъп до съд и организацията на производството може да доведе до ситуации, несъвместими с принципа за върховенство на закона, който принцип договарящите държави са поели задължение да спазват, когато са ратифицирали Конвенцията. Ето защо, за целите на чл. 6 изпълнението на съдебното решение трябва да се разглежда като неразделна част от “съдебния процес”.

¹ Hornsby v. Greece

БЪЛГАРСКИ АДВОКАТИ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

София 1000, ул. "Гурко" 49, вх.А, ет.4 ♦ тел./факс. 02/986 66 23; 02/ 980 39 67
e-mail: hrlawyer@blhr.org ♦ web site: www.blhr.org

Следователно, за да са приложими гаранциите на чл. 6, т. 1 от ЕКПЧ към изпълнението на едно съдебно решение, е необходимо на първо място то е определящо за гражданско право или задължение на засегнатото лице. Понятието „граждански права или задължения“ има автономно съдържание по смисъла на Конвенцията и в решението си по делото Кьониг с/у ФРГ Съдът е дефинирал тази автономност по следния начин:

„Макар Съдът да стига до заключението, че понятието “граждански права и задължения” е самостоятелно, той въпреки това не счита, че в това отношение законодателството на отговорната държава е без значение. Дали едно право следва да бъде разглеждано като гражданско по смисъла на този израз в Конвенцията или не, трябва да се определи с оглед на материалното му съдържание и поледици, а не според правната му квалификация във вътрешното право на съответната държава”

В практиката на Съда не са установени общи критерии за това кое право или задължение е от граждански характер и изисква прилагане на гаранциите на чл. 6, т. 1 от Конвенцията. Към настоящият момент е по-лесно да се посочат случаите, в които чл. 6, т. 1 не намира приложение, като например приемане и експулсиране на чужденци, данъчни спорове, трудови права на държавни служители, чиито задължения включват специфични дейности на държавната администрация, политически права. Във връзка с приложимостта гаранциите на чл. 6, т. 1 от Конвенцията към административното

правораздаване Съдът най-общо е приемал, че от значение са не качеството на субектите или характера на правоотношението, а дали изхода от производството е определящ за имуществено или лично право на засегнатото лице.

Също така, Съдът е изследвал приложимостта на гражданскоправния аспект на чл. 6, т. 1 към оплакване за забавено изпълнението на окончателно съдебно решение по делото **Канаев с/у Русия**² (решение от 27 юли 2006 г.). Той е приел, че гаранциите на чл. 6, т. 1 от Конвенцията не могат да се приложат по отношение на производство за възстановяване на пътни разходи, заведено от жалбоподателя, капитан във военноморския флот на Русия, срещу неговия работодател Министерството на отбраната. Съдът се е мотивирал с факта, че служебните задълженията на жалбоподателя са включвали специфични функции по упражняване на държавна власт и следователно държавата има легитимен интерес да изисква от него специална връзка на доверие и лоялност. В този случай като критерий за наличието, или по-скоро

² Kanayev v. Russia

БЪЛГАРСКИ АДВОКАТИ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

София 1000, ул. "Гурко" 49, вх.А, ет.4 ♦ тел./факс. 02/986 66 23; 02/ 980 39 67
e-mail: hrlawyer@blhr.org ♦ web site: www.blhr.org

отсъствието, на граждански права на жалбоподателя е използван неговия специален служебен статус, който оправдава ограничаването на правата му по чл. 6, т. 1 от ЕКПЧ.

С оглед на характера на Конвенцията на международен акт, гарантиращ определен минимум права на гражданите по отношение на държавата, от особена важност са случаите, в които Европейският съд се е произнесъл по отказ или забава на административните власти да изпълнят постановено срещу тях съдебно решение. Подолу ще бъдат разгледани някои от тези решения, като по отношение всички случай е приложим общия принцип, установен от Съда по делото **Хорнсби**, цитирано по-горе, че отказът на администрацията на една държава да изпълни постановено срещу нея съдебно решение утежнява факта на неизпълнението, защото е нарушен един от фундаменталните принципи на всяко демократично общество, а именно този за върховенство на закона:

„[Принципите, установени по отношение на изпълнението на съдебните решения], са от още по-голямо значение при административноправен спор, чийто изход е решаващ за граждански права на страна по него. Като искат съдебно разглеждане ..., страните целят не само отмяна на атакуваното решение, но също и преди всичко премахване на неговите последици. Ефективната защита и възстановяването на законността предполагат задължение за държавната администрация да изпълни решението на съда. Европейският съд отбелязва в тази връзка, че административните власти са един от елементите на правата държава и съответно техният интерес е в съзвучие с нуждата от добро правораздаване. Когато административни органи откажат или пропуснат да се съобразят със съдебно решение или дори закъснеят с изпълнението му, гаранциите на чл. 6, съществуващи за страните през съдебната фаза на производството, се оказват лишени от смисъл.”

По делото **Киртатос с/у Гърция**³ (решение от 22 май 2003 г.) Съдът е разгледал отказа на компетентните административни органи да изпълнят окончателни и подлежащи на

изпълнение съдебни решения на Върховния административен съд на Гърция, с които издадени от тях строителни разрешения за сгради в район със специална екологична защита са обявени за незаконни. Отбелязвайки, че бездействието на администрацията е установено от специална комисия на ВАС, която е констатирала, че незаконните сгради не са съборени и властите са продължили да издават строителни разрешения за района,

³ *Kyrtatos v. Greece*

БЪЛГАРСКИ АДВОКАТИ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

*София 1000, ул. "Гурко" 49, вх.А, ет.4 ♦ тел./факс. 02/986 66 23; 02/ 980 39 67
e-mail: hrlawyer@blhr.org ♦ web site: www.blhr.org*

ЕСПЧ заключава, че като не са предприели необходимите мерки за съобразяване със съдебните решения в продължение на повече от седем години, гръцките власти са лишили разпоредбите на чл. 6, т. 1 от Конвенцията от всякакво практическо действие.

По делото **“Qufaj Co. sh.p.k.” с/у. Албания**⁴ Съдът е приел, че когато вътрешното право предвижда средство за защита на правото на справедлив процес, това средство трябва да се тълкува по начин, който гарантира неговата ефективност при твърдения за нарушение на чл. 6, т. 1 от Конвенцията. Предмет на разглеждане по делото е било оплакване срещу отказ да бъде изпълнено съдебно решение, с което на жалбоподателя е присъдено обезщетение за вреди, причинени от бездействие на общинските власти на Тирана. Жалбоподателят, строително-инвестиционна компания, закупил от Общината на Тирана терен от 15 788 кв.м. в жилищната част на града и получил разрешение за проектиране. След като обаче в продължение на дълъг период от време властите отказали да издадат разрешение за строителство, жалбоподателят предявил иск за обезщетение за вреди пред районния съд на Тирана. Искът бил уважен с влязло в сила решение, но общинските власти не изпълнили решението. Жалбоподателят подал жалба до Конституционния съд на Албания, който приел, че не изпълнението на съдебните решения е извън неговата компетентност. Като е обърнал внимание, че конституционната жалба е съставлявала специално средство за защита срещу нарушения на правото на справедлив процес, ЕСПЧ е заключил, че Конституционният съд е трябвало да разгледа повдигнатото от жалбоподателя оплакване.

В решението си по делото **Сукхобокков с/у Русия**⁵ ЕСПЧ е разгледал оплакване за неизпълнение на окончателно съдебно решение за преизчисляване на пенсията за възраст на жалбоподателя. На 14 януари 2000 г. жалбоподателят се снабдил с изпълнителен лист, но решението не било изпълнено до 29 септември същата година, когато било отменено поради наличието на нови обстоятелства, а именно приемане на инструкция, тълкуваща Закона за пенсиите по начин, който бил различен от този на решението. Във връзка с твърдението на правителството, че едната причина за неизпълнението на решението била неговата отмяна, Съдът подчертава, че отмяната на решението, която сама по себе си е в нарушение на принципа за правна сигурност и на „правото на съд“ на жалбоподателя, не би могла да оправдае неизпълнението на решението.

В редица свои решения ЕСПЧ се е произнесъл по случаи на неизпълнение на окончателни и подлежащи на принудително изпълнение съдебни решения, при които

⁴ “Qufaj Co. sh.p.k.” v. Albania

⁵ Sukhobokov v. Russia

БЪЛГАРСКИ АДВОКАТИ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

София 1000, ул. "Гурко" 49, вх.А, ет.4 ♦ тел./факс. 02/986 66 23; 02/ 980 39 67
e-mail: hrlawyer@blhr.org ♦ web site: www.blhr.org

неизпълнението или забавеното изпълнение на решението е довело освен до нарушение на правото на справедлив процес по чл. 6, т. 1 и до нарушение на правото на собственост по чл. 1 от Протокол № 1 към Конвенцията. Такива са случаите, при които съдебното решение е създадо в полза на жалбоподателя вземане, което е достатъчно

определено за да бъде изпълнено, т.е. вземане, което може да бъде определено като „легитимно очакване“ за придобиване на собственост по смисъла на Първия протокол.

По делото **Манчева с/у България**⁶ Съдът е разгледал оплакване за неизпълнение на окончателно съдебно решение, постановено в полза на жалбоподателката, за присъждане на обезщетение за вреди. Жалбоподателката е работила във филиала на Домашен социален патронаж към Общински център за социални грижи гр. Чирпан, който през разглеждания период е бил държавно учреждение. През 1992 г. тя претърпяла трудова злополука и завела иск за обезщетение за вреди срещу своя работодател. Съдебното производство завършило с решение в нейна полза, с което ѝ било присъдено обезщетение в размер на 15 000 стари лв. През 1996 г. тя се снабдила с изпълнителен лист, но съдия изпълнителят отказал да образува изпълнително производство на основание чл. 399 от ГПК. Междувременно националната валута на България се обезценила. Жалбоподателката подала жалби до Министерството на труда и до Прокуратурата. След като Европейският съд постановил решението си по допустимост по настоящето дело, община Чирпан заплатила на жалбоподателката 68,69 нови лв., съставляващо главница в размер на 15.00 нови лв., 49.19 нови лв лихви и 4.50 нови лв. разноски. По този случай Европейският съд е намерил нарушение както на чл. 6, т. 1 от Конвенцията, така и на чл. 1 от Протокол № 1.

В решението си по чл. 6, т. 1 от Конвенцията Съдът е подчертал, че

„Върховенството на закона, един от основополагащите принципи на всяко демократично общество, е въплътен във всички текстове на Конвенцията и поражда задължение за държавата и за всеки орган на държавна власт да изпълняват съдебните предписания и решения срещу тях.“

Съдът не е възприел възражението на правителството, че жалбоподателката е загубила статуса си на жертва след като присъденото ѝ обезщетение е било изплатено. В тази връзка той е посочил, че плащането, извършено едва след като жалбата до него е била обявена за допустима, не съдържа каквото и да било признание на твърдените

⁶ Mancheva v. Bulgaria

БЪЛГАРСКИ АДВОКАТИ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

София 1000, ул. "Гурко" 49, вх.А, ет.4 ♦ тел./факс. 02/986 66 23; 02/ 980 39 67
e-mail: hrlawyer@blhr.org ♦ web site: www.blhr.org

нарушения и не предоставя на жалбоподателката справедливо обезщетение за забавеното плащане.

По това дело Съдът е приел, че за част от периода отговорни за неизпълнението са изцяло властите. Първо, макар да са ѝ предложили частично плащане, жалбоподателката не е била длъжна да го приеме. Освен това, тъй като българският закон не предвижда съдебен или друг институционализиран контрол над изпълнението на съдебни решения срещу държавни учреждения, жалбоподателката не е могла да направи нищо друго, освен да подаде жалби до органите на прокуратурата и до компетентното министерство. Според Съда, това още повече е утежило нейното положение. В решението си той е посочил, че

„[n]роблемите, с които жалбоподателката се е сблъскала, са се задълбочили поради факта, че българският закон не предвиждал никаква ясно определена процедура за обжалване пред независим

орган, овластен да издава задължителни предписания в случай на неизпълнение от държавни учреждения на издадени срещу тях съдебни решения.”

Съдът е приел също, че вземането на жалбоподателката по съдебното решение е съставлявало “легитимно очакване” за придобиване на собственост и следователно е било извършено и нарушение на чл. 1 от Протокол № 1.

По делото **Ясиуниене срещу Литва**⁷ (виж решение от 6 март 2003 г.) жалбоподателката е повдигнала оплаквания, че едно окончателно и влязло в сила съдебно решение, с което ѝ е възстановена собствеността върху имот, принадлежал на нейната майка, не е било изпълнено и по този начин са били нарушени правата ѝ по чл. 6, т. 1 от Конвенцията и чл. 1 от Протокол № 1. С решението си, постановено на 3 април 1996 г., вътрешният съд е осъдил литовската държава да предостави на жалбоподателката друг имот или да ѝ заплати подходящо обезщетение. Това решение не е било изпълнено и това се е дължало – поне в определен период – главно на поведението на властите.

В решението си по чл. 6, т. 1 от Конвенцията Съдът е припомнил принципите, установени в практиката му по отношение на изпълнението на съдебните решения. Той е отделил специално внимание на основанието, с което властите са отказали да се съобразят с постановеното решение, а именно, че жалбоподателката не е доказала правото си на собственост в съответствие с изискванията на инструкцията на

⁷ Jasiuniene v. Lithuania

БЪЛГАРСКИ АДВОКАТИ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

София 1000, ул. "Гурко" 49, вх.А, ет.4 ♦ тел./факс. 02/986 66 23; 02/ 980 39 67
e-mail: hrlawyer@blhr.org ♦ web site: www.blhr.org

правителството, приета след като съдебното решение за възстановяване на собствеността вече е било влязло в сила. В тази връзка съдът е подчертал, че това обстоятелство утежнява факта на неизпълнението и тази ситуация е неприемлива от гледна точка на чл. 6, т. 1 от Конвенцията, тъй като съдебното решение е било влязло в сила и е налагало задължения на административните власти, а не на жалбоподателката.

По отношение на оплакването на жалбоподателката за нарушение на правото ѝ на собственост в резултат на неизпълнението на съдебното решение от 3 април 1996 г., Съдът изследва дали жалбоподателката е притежавала „собственост“ и припомня, че едно “вземане” може да представлява “собственост” по смисъла на чл. 1 от Протокол № 1, ако е определено в степен, която е достатъчна, за да го направи изпълняемо. Като се позовава на изводите си по чл. 6, т. 1 от Конвенцията ЕСПЧ приема, че по силата на въпросното решение, което е налагало задължение на властите да обезщетят жалбоподателката и което не е било отменено, за жалбоподателката е възникнало изпълнимо вземане, което съставлява “собственост” по смисъла на чл. 1 от Протокол № 1. Следователно, било е извършено нарушение на правото на собственост.

По делото **Продан с/у Молдова**⁸ (решение от 18 май 2004 г.) жалбоподателката е повдигнала оплаквания срещу бездействието на общинските власти да изпълнят в продължение на години две съдебни решения, с които ѝ е възстановена собствеността върху един апартамент и ѝ е присъдено обезщетение за още пет апартамента в размер на тяхната пазарна цена. Общинските власти са мотивирали отказа си да изпълнят

решенията с липсата на финансови средства и подходящи жилища, които да предоставят на настоящите обитатели. В решението си Съдът изрично е подчертал, че:

„държавата не може да се позовава на липсата на средства или алтернативни жилища, за да оправдае неизпълнението на едно окончателно и подлежащо на принудително изпълнение съдебно решение. Известно забавяне на изпълнението на съдебното решение може да бъде оправдано при определени обстоятелства. Забавянето обаче не може да бъде такова, че да накърни същността на правото, защитено от чл. 6, т. 1 от Конвенцията.“

По това дело Съдът е приел също, че жалбоподателката, която в крайна сметка е получила присъденото ѝ обезщетение за петте апартамента, не е загубила статуса си на жертва по отношение на твърдяните нарушения, тъй като плащането, което е било

⁸ Prodan v. Moldova

БЪЛГАРСКИ АДВОКАТИ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

София 1000, ул. "Гурко" 49, вх.А, ет.4 ♦ тел./факс. 02/986 66 23; 02/ 980 39 67
e-mail: hrlawyer@blhr.org ♦ web site: www.blhr.org

извършено едва след като жалбата на г-жа Продан до Съда е била изпратена на правителството, не е било придружено от никакъв акт на признаване на извършеното от властите нарушение.

По разглежданото дело Съдът е установил и нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 към Конвенцията, тъй като това ѝ е попречило да получи средства, които разумно е можела да очаква да получи, и да влезе във владение на апартамента, чието връщане е искала. Съдът е приел, че тъй като благо, което е следвало да се реализира посредством изпълнението на съдебните решения, съставлява собственост чл. 1 от Протокол № 1, забавянето в изпълнението на съдебните решения в разглеждания случай е довело и до нарушение на правото на жалбоподателката на мирно ползване на собствеността по чл. 1 от Протокол № 1. Това решение на Съда е подобно на редица други, при които той е приел, че късното изпълнение на едно съдебно решение е довело само по себе си до допълнителни материални вреди за засегнатите лица, които са достатъчно интензивни за да обосноват наличието на нарушение на тяхното право на собственост.

Интересен казус е разгледан от ЕСПЧ по делото **Ака с/у Турция**⁹ (решение от 23 септември 1998 г.). Два поземлени имоти на г-н Ака били отчуждени за изграждането на язовир. Държавата придобила собствеността на 4 септември 1987 г. и заплатила на жалбоподателя обезщетение в размер на 4 370 962 турски лири. На 2 октомври 1987 г. г-н Ака предявил искиове за увеличаване на обезщетението. Назначението по делото експертизи показали, че стойността на двата парцела е с около 7 000 000 турски лири по-висока. Решенията за заплащане на допълнително обезщетение влезли в сила респективно на 17 септември 1990 г. за единия парцел и на 6 септември 1991 г. за другия. Върху присъдените суми се дължала лихва за забава в законоустановения размер от 30 % годишно, считано от 4 септември 1987 г. Решенията били изпълнени съответно на 30 януари 1992 г., а за втория - на 7 януари 1993 г. Жалбоподателят се оплаква, че дължимата лихва за забава върху допълнителното обезщетение за извършеното отчуждаване е била прекалено ниска в сравнение в инфлацията в страната, която в релевантния период е достигала 70 %.

В решението си по делото, с което е намерил нарушение на чл. 1 от Протокол № 1, Европейският съд е подчертал, че:

“[П]о-големи от нормалното закъснения при изплащането на обезщетение за отчуждаване на собственост водят до нарастване на финансовите загуби на лицето, чиято земя е отнета, като го

⁹ Aka v. Turkey

БЪЛГАРСКИ АДВОКАТИ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

София 1000, ул. "Гурко" 49, вх.А, ет.4 ♦ тел./факс. 02/986 66 23; 02/ 980 39 67
e-mail: hrlawyer@blhr.org ♦ web site: www.blhr.org

поставят в положение на несигурност, особено като се вземе предвид обезценяването на националната валута на някои държави. Същото се отнася и за по-големи от нормалното закъснения в административното или съдебното производство, в които се разглежда въпросът за обезщетението, особено когато лицата, чиято земя е отчуждена, са длъжни да прибягнат до тези производства, за да получат обезщетението, на което имат право ... [P]азликата между действителната стойност на дължимите на г-н Ака суми към датата на отчуждаването и към датата на извършеното плащане, дължаща се изключително на допуснати от компетентните власти пропуски, му е причинила отделна вреда, която, прибавена към загубата на земята, е нарушила справедливия баланс, който трябва да се спазва между защитата на правото на собственост и изискванията на общия интерес."

Като елемент на съдебното производство, изпълнението на съдебното решение е подчинено на изискването за разумен срок по чл. 6, т. 1. В няколко случая Европейският съд е стигнал до заключение, че закъснелото изпълнение съставлява нарушение на изискването за разумна продължителност на съдебното производство, установено от чл. 6, т. 1 от Конвенцията. По делото **Квжетич с/у Хърватска**¹⁰ (решение от 26 февруари 2004 г.) жалбоподателката се е оплакала, че закъснелото изпълнение на съдебно решение, с което е разпоредена евикцията на трето лице от апартамент, който е нейна собственост, е довело до нарушение на правото ѝ на гледане на делото в разумен срок. Прилагайки установените в практиката му критерии за преценка за продължителността на едно съдебно производство, а именно сложността на делото, поведението на властите и на жалбоподателя и важноста на засегнатия интерес, Съдът стига до заключение, че неизпълнението на съдебното решение в продължение на повече от четири години по вина на властите съставлява нарушение на чл. 6, т. 1 от Конвенцията.

По това дело Европейският съд е намерил нарушение и на правото на жалбоподателката за защита на дома по чл. 8 от Конвенцията, тъй като в резултат на неизпълнението на съдебното решение тя не е можела да ползва апартамента. Съдът е установил на първо място, че спорният имот е съставлявал „дом“ за жалбоподателката по смисъла на чл. 8. Напомнил е, че наред със задължението да не се намесва неоправдано в правата на гражданите по чл. 8, държавата има и позитивно задължение да предприеме конкретни мерки за да гарантира упражняването на тези права. Като се е

¹⁰ Cvijetić v. Croatia

БЪЛГАРСКИ АДВОКАТИ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

София 1000, ул. "Гурко" 49, вх.А, ет.4 ♦ тел./факс. 02/986 66 23; 02/ 980 39 67
e-mail: hrlawyer@blhr.org ♦ web site: www.blhr.org

позовал на заключението си по чл. 6, т. 1, че не са налице специални обстоятелства, които да оправдаят неизпълнението на решението в толкова дълъг период от време, Съдът е подчертал, че

„че е видно, че държавата не е организираща съдебната си система по такъв начин, че да предотврати пречатването на изпълнението на окончателните решения на нейните съдилища. Този пропуск от страна на държавата е породил или поне е благоприятствал ситуация, при която жалбоподателката е била лишена от възможността да ползва своя дом за много дълъг период от време. Ето защо не може да се приеме, че държавата е изпълнила своите позитивни задължения по чл. 8 от Конвенцията да гарантира правото на зачитане на дома на жалбоподателката.”

По делата **Игнаколо-Зениде с/у Румъния**¹¹ (25 януари 2000 г.) и **Пини и други с/у Румъния**¹² (решение от 22 юни 2004 г.) Съдът е разгледал специалното значение на изпълнението на съдебните решения в контекста на взаимоотношенията между родители и деца. По първото дело жалбоподателката, френска гражданка, е повдигнала оплакване по чл. 8 от ЕКПЧ срещу властите на Румъния за това, че не са изпълнили окончателно съдебно решение, по силата на което децата ѝ от брака с румънския гражданин D.Z. е трябвало да живеят с нея. Тя твърди, че румънските власти не са предприели достатъчно мерки, за да осигурят бързото изпълнение на съдебните решения и връщането на дъщерите ѝ. При преценката на действията, предприети от румънските власти Съдът отбелязва следното:

„В подобни случаи адекватността на дадена мярка следва да се преценява по бързината на прилагането ѝ. Процедурите по предоставяне упражняването на родителски права, включително по изпълнение на постановеното решение, изискват спешно провеждане, тъй като изминаването на време може да има непоправими последици за отношенията между децата и родителя, който не живее с тях. Това е особено вярно в настоящия случай, тъй като жалбоподателката е подала молбата си до съда при условията на бързо производство. Смесът на подобна молба е да защити индивида срещу вреди, които могат да настъпят просто поради изминаването на време.

¹¹ Ignaccolo-Zenide v. Romania

¹² Pini and Others v. Romania

USAID | **BULGARIA**
FROM THE AMERICAN PEOPLE

БЪЛГАРСКИ АДВОКАТИ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

София 1000, ул. "Гурко" 49, вх.А, ет.4 ♦ тел./факс. 02/986 66 23; 02/ 980 39 67
e-mail: hrlawyer@blhr.org ♦ web site: www.blhr.org

Съдът отбелязва, че чл. 11 от Хагската конвенция изисква компетентните съдебни или административни власти да водят експедитивно производствата по връщане на деца, и всяко бездействие, продължаващо повече от шест седмици, дава основание за искане на обяснение за забавянето."

По делото **Пини и други с/у Румъния** жалбоподателите, две семейни двойки, са се оплакали от неизпълнението на решенията на румънския съд за осиновяване на две румънски деца. Макар да не намира нарушение на чл. 8 от Конвенцията, Съдът разглежда оплакването за неизпълнение на съдебните решения по чл. 6, т. 1. На първо място той отбелязва, че съдебните решения и издадените въз основа на тях заповеди са определяли гражданско право на жалбоподателите, което е било от такова естество, което е налагало спешното изпълнение на решенията, тъй като изтичането на определен период от време е можело да има нежелани последици за децата и родителите, които не живеят с тях. По-нататък Съдът посочва, че забавянето на изпълнението по никакъв начин не е било причинено от родителите, както и че съдебният изпълнител е предприел редица мерки. Обаче, всички опити за изпълнение на решенията са останали безуспешни поради острата съпротива на частната институция, в която са живеели децата. В тази връзка Съдът не възприема възражението на правителството, че държавата не може да бъде държана отговорна за поведението на частно лице. Той отделя специално внимание на факта, че при един от опитите да съберат децата с родителите, съдебният изпълнител, жалбоподателите и техният адвокат на практика са били задържани в сградата на дома. В това отношение Съдът подчертава, че:

„... подобно поведение спрямо съдебният изпълнител, който работи за гарантирането на справедливо правораздаване и по този начин съставлява съществен елемент на правовия ред, е несъвместимо с неговото положение на служител, отговорен за изпълнението на закона, и срещу отговорните за това лица трябва да бъдат предприети съответни мерки. В тази връзка държавата има за задача да предприеме всички необходими мерки, за да даде възможност на съдебните изпълнители да изпълняват задачите, за които са били назначени, по-специално посредством осигуряване на ефективното участие на други органи, които могат да съдействат за изпълнението на решението, когато обстоятелствата изискват това. В противен случай гаранциите, с които засегнатото лице се е ползвало по време на съдебната фаза на производството ще бъдат лишени от смисъл."

БЪЛГАРСКИ АДВОКАТИ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

София 1000, ул. "Гурко" 49, вх.А, ет.4 ♦ тел./факс. 02/986 66 23; 02/ 980 39 67
e-mail: hrlawyer@blhr.org ♦ web site: www.blhr.org

Съдът отбелязва, че неприятната ситуация, в която се е оказал съдебният изпълнител, най-вече се е дължала на пропуската на полицията да съдейства за изпълнението на решението и никакви мерки не са били предприети в последствие. Съдът приема, че използването на принудителни мерки в конкретния случай е било крайно нежелателно. Той подчертава обаче, че:

„... неизпълнението на решенията ги е лишило от тяхната задължителна сила и ги е превърнало в обикновени препоръки. Подобна ситуация е в разрез с принципа за върховенство на закона, независимо от наличието на потенциални основания, които биха могли да я оправдаят...”

Общи изводи

От анализа на практиката на ЕСПЧ по отношение на изпълнението на съдебните решения на вътрешните съдилища се налагат редица важни извода. На първо място, когато едно съдебно производство определя граждански права или задължения, изпълнението на постановеното по него решение е неделим елемент от „справедливото гледане на делото” по смисъла на чл. 6, т. 1 от Конвенцията и пропуската и забавянето на властите да изпълнят решението съставлява нарушение на правото на справедлив процес.

Известно забавяне на изпълнението може да бъде оправдано при определени обстоятелства, но то не бива да бъде такова, че да накърни самата същност на защитеното право. Дали продължителността на срока, в който решението не е било изпълнено, е приемлива от гледна точка на Конвенцията се преценява във всеки

конкретен случай с оглед на критериите, установени в практиката на Съда при преценка на разумната продължителност на производството, а именно сложността на случая, поведението на страните и важността на засегнатия интерес.

Тъй като късното изпълнение на съдебното решение само по себе си съставлява нарушение на Конвенцията, то не лишава засегнатото лице от качеството му на жертва. Необходимо е държавата да признае извършеното нарушение на Конвенцията и да заплати справедливо обезщетение или да предостави друга подходяща форма на обезвреда.

На следващо място, фактът на неизпълнението се утежнява винаги, когато съдебното решение е породило изпълняемо вземане срещу орган на държавната администрация.

USAID | **BULGARIA**
FROM THE AMERICAN PEOPLE

БЪЛГАРСКИ АДВОКАТИ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

*София 1000, ул. "Гурко" 49, вх.А, ет.4 ♦ тел./факс. 02/986 66 23; 02/ 980 39 67
e-mail: hrlawyer@blhr.org ♦ web site: www.blhr.org*

Отказът на националните власти да изпълнят подлежащо на принудително изпълнение съдебно решение е в разрез с принципа за върховенство на закона, който е един от фундаменталните принципи във всяко демократично общество. Неизпълнението засяга положението на жертвата особено интензивно, ако тя не разполага с ефективно средство, с което да накара държавният орган да се подчини на решението, като например право на административен или съдебен контрол. Когато обаче, националната правна система предвижда средство, което гарантира правото на справедлив процес, това средство трябва да се тълкува по начин, който прави неговото упражняване ефективно.

Неизпълнението на едно съдебно решение не може да бъде оправдано поради основания, които сами по себе си са в нарушение на Конвенцията. Отмяната на окончателното съдебно решение, преди то да е изпълнено, когато отмяната нарушава принципа за правна сигурност и правото на справедлив процес на жалбоподателя, не може да бъде сочена като извинение за неизпълнението на решението.

В случаите, когато решението създава „легитимно очакване“ за придобиване на собственост по смисъла на чл. 1 от Протокол № 1, неизпълнението или забавянето на изпълнението водят също и до нарушение на правото на мирно ползване на собствеността. Освен това, в случаите, когато е присъдено обезщетение за отчуждаване на собственост, забавянето на плащането причинява на засегнатото лице допълнителна вреда, която нарушава справедливия баланс между интересите на засегнатото лице и обществения интерес, независимо от широката свобода на преценка, с която държавата се ползва в тази сфера.

Неизпълнението или ненавременното изпълнение на съдебно решение, с което се разпорежда евикцията на трето лице, което се намира в имот на жалбоподателя, освен до нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 може да доведе и до нарушение на правото на защита на дома по чл. 8 от ЕКПЧ. За това е необходимо жалбоподателят да докаже, че спорният имот е съставлявал „дом“ по смисъла на Конвенцията.

Изпълнението на съдебните решения, с които се предоставя упражняване на родителски права изискват спешно провеждане, тъй като изминаването на време може да има непоправими последици за отношенията между децата и родителя, който не живее с тях.

USAID | **BULGARIA**
FROM THE AMERICAN PEOPLE

БЪЛГАРСКИ АДВОКАТИ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

*София 1000, ул. "Гурко" 49, вх.А, ет.4 ♦ тел./факс. 02/986 66 23; 02/ 980 39 67
e-mail: hrlawyer@blhr.org ♦ web site: www.blhr.org*

Държавата не може да се освободи от отговорност с твърдението, че изпълнението на едно окончателно и неотменимо съдебно решение е препятствано от частно лице. Тя е длъжна да предприеме всички необходими мерки, за да даде възможност на съдебните изпълнители да изпълняват задачите, за които са били назначени, по-специално посредством осигуряване на ефективното участие на други органи, които могат да съдействат за изпълнението на решението, когато обстоятелствата изискват това.

Работна група :

адвокат Георгица Петкова

адвокат Динко Кънчев

адвокат Илия Павлов

адвокат Николай Руневски

адвокат София Разбойникова